

КЛЮЧОВЕ ЗАПИТАННЯ

Як соціальне походження та становище людини впливає на вибір ідентичності?

Основні поняття, ідеї: ідентичність, етнічна ідентичність, національна ідентичність, самосвідомість, соціальні групи, подвійна лояльність

ЗАВДАННЯ ► Джерела 1–2

★ Про які різновиди ідентичностей йдеться в Джерелах 1 та 2? Що ви про них знаєте?

★ У якій взаємозалежності, на вашу думку, перебувають етнічна та національна ідентичності? Якими складовими вони характеризуються?

► 1. Погляд дослідника. Сміт Ентоні

...Найголовніші риси національної ідентичності:

- 1) історична територія, або рідний край;
- 2) спільні міфи та історична пам'ять;
- 3) спільна масова, громадська культура;
- 4) єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів;
- 5) спільна економіка з можливістю пересуватись у межах національної території.

...Національна ідентичність може поєднуватись з тими іншими різновидами ідентичностей — класовою, релігійною, етнічною <...>.

Національна ідентичність за самою своєю суттю багатовимірна, її ніколи не можна звести до єдиного елемента <...>.

Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність / Пер. з англійської П. Таращука. — К.: Основи, 1994. — С. 23.

► 2. Погляд дослідника. Світлана Брижицька

<...> Якщо етнічна ідентичність, завдяки своїм основним підвалинам як спільність походження, мови, традицій є найбільш поширеною і стабільною формою ідентичності, то національна ідентичність є синтетичним явищем, чи не найважливішим й найбільш наповненим, оскільки об'єднує в собі різновиди ідентичностей <...>. Етнічна ідентичність є явищем природним, а національна — суспільно-політичним. Виходячи із цього, національна спільнота може охоплювати представників різних етносів.

Територіальна ідентичність передбачає зв'язок із ландшафтом, рідним краєм, історичною територією, батьківщиною. Її консолідуюча сила полягає у пам'яті про спільне походження із однієї землі, і факт проживання на ній не є обов'язковим. Колективна культура на ідентичність

передбачає почуття самопричетності до неперервної спільної історії і культури низки поколінь єдиної спільноти. Сила територіальної та культурної ідентичностей виступає каталізатором ідентичностей етнічної та національної.

Брижицька С. А. «Я не самотній...»: Національне самоствердження Тараса Шевченка та його вплив на становлення національної ідентичності українців (друга чверть XIX ст. — середина 20-х років XX ст.): монографія. — Черкаси: Брама-Україна, 2006. — С. 34.

ЗАВДАННЯ ► Джерело 3

★ Як автор підручника (Джерело 3) пояснює проблеми формування нової національної еліти в другій половині XIX ст.?

★ Перед яким вибором опинилася освічена частина українців? Як цей вибір вплинув на появу такого явища, як подвійна лояльність?

► 3. За рядком шкільного підручника. Федір Турченко. Історія України. 9 клас

Великі міста залишалися неукраїнськими, на відміну від села, де жило українське населення. Між містом і селом існував глибокий соціальний і культурний розкол. До того ж місто було більш модернізованим, ніж село. Так було на Наддніпрянщині, так було й в Західній Україні. В обох частинах України корінне населення за рівнем освіченості стояло нижче від представників національних меншин. Це гальмувало процес формування української нації, адже для пробудження почуття належності до нації був необхідний певний рівень освіченості.

Перебування у складі імперій затримувало формування нової національної еліти, адже освічені українці мусили вибирати між своєю Батьківщиною та імперією. Багато з них досить швидко русифікувалися, працюючи в величезному державному апараті імперії, перебуваючи на службі в армії, дипломатичному корпусі чи розвиваючи російську культуру. ...Досить поширеним серед українців, особливо вихідців із дворянського середовища, було поєднання відданості імперії, готовності працювати на її зміцнення з любов'ю до України. Правда, любов ця часто обмежувалася милуванням чарівною природою краю, його м'яким кліматом і обдарованим народом. Україна сприймалася як невід'ємна частина імперії, а не як колишня держава, яка має перспективу відродження. Такий стан людини називається подвійною лояльністю.

Турченко Ф. Г. Історія України: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Ф. Г. Турченко, В. М. Мароко. — К.: Генеза, 2009. — С. 228–229.

► 4. Міркування Платона Лукашевича. 1836 рік

Вот уже пять веков как Галиция или Червоная Русь чужда своему отечеству — остальной России... Червонорусцы, не взирая на безконечное свое иноплеменное подданство, которое переносят с терпением, — сохраняют по сю пору привязанность к своему происхождению и имени и следовательно и к России; Украина, Малороссия, есть для их сердца обетованная земля, куда стремятся все их помыслы и думы. С какою заботливостью Галичанин спрашивает заезжаго из России гостя о судьбе своих братьев Украинцев, он с радостью разделит с ним свою убогую трапезу, чтобы узнать что нового об Украинских Козаках! Кто бы поверил, что Галицкий пастух знает гораздо более дум о героях Украины

ЗАВДАННЯ ► Джерела 4–7

★ Прочитайте Джерела 4–7 та з'ясуйте, яку проблему вони ілюструють.

★ Порівняйте вищезгадані Джерела і встановіть:
а) як свою ідентичність визначали представники інтелігенції та селянства, чим відрізняються ці оцінки;
б) які фактори впливали на визначення їх ідентичності?

★ Від чого залежить ідентичність? Які чинники впливають на вибір ідентичності?

и ея историю, нежели поседельый Малороссійскій Козак. Он гордится подвигами Малороссіян, как своимы собственными. Он радуется их счастью и успехами и тужит в прекрасных своих песнях «о пригоде Козацкой».

Лукашевич П. Передмова // Малороссійскія Червонорусскія народныя думы и пьсни. — СПб, 1836. — С. 130.

ДОВІДКА

Лукашевич Платон Якимович (бл. 1806–1887) — фольклорист, етнограф, мовознавець, громадський діяч. Закінчив Ніжинську гімназію вищих наук і Рішельєвський ліцей (Одеса, 1828 р.).

► 5. Із щоденника Тараса Шевченка

От берегов тихого Дона до кремнистых берегов быстротекущего Днестра — одна почва земли, одна речь, один быт, одна физиономия народа; даже песни одни и те же. Как одной матери дети <...>.

(Запис здійснено в 1846 р. під час подорожі Волиню та Поділлям, на момент перебування біля кордонів Галичини — прим. ред.)

Т. Шевченко. Повне зібрання творів. У 6 т. — Т. 4. — К., 2003. — С. 319.

► 6. Міркування Якова Головацького

Взагалі, всякий чоловік греческого исповеденія в Галичине именує себе «Русином», а своє отечество Русью (Галиція безмалъ совсем неизвестная). Буковинські Русини називають прочю Галичину Польщею або Ляшиною; Галичане зовут Буковину Волощиною, а тамошних Русинів Волохами. Польська шляхта сливуть у Русинов під іменем Ляхи, а польські мужики Мазури. Угорские Русине Галичину звать преимущественно Русью (у Русь, на Руси, изъ Руси); на супротив свою сторону Угорщтною (Угорский край); Мадяра Угром, Угрином, себе Русином або по словяцки Русняком, а римских католиків Папезжниками. Мадяри зовуть Русинов Орос (orosz ember, рускій чоловік). Побережння Тиси сливуть у Мармарошских Русинов Польщею, а Польща сама ся Ляхи.

ДОВІДКА

Головацький Яків Федорович (1814–1888) — поет, етнограф, історик, фольклорист і педагог. Навчався у Львівській гімназії та у Львівській греко-католицькій духовній семінарії (1831–1839); був слухачем філософського факультету Львівського університету (закінчив у 1841 р.). Один із засновників «Руської трійці». 1842 р. висвячений на священника. У 1848–1867 — професор української мови й літератури у Львівському університеті, у 1863–1864 — ректор університету.

Головацький Я. Великая Хорватия або Галичско-Карпатская Русь / Я. Головацький // Вьнок русинамъ на обжинки / упл. Иванъ Б. Головацький. — Відень, 1847. — Ч. 2. — С. 169–170.

► 7. Міркування сучасника. Ярослав Грицак

«Франків одноліток о. Филимон Тарнавський оповів історію: в селі, де він був парохом, місцевий агітатор переконував селян, що вони повинні називати себе українцями. Коли зайшов до хати старого ґазди Михайла Калужки, сказав йому, що він українець. Михайло Калужка пішов до коршми і спитав арендаря Шаю Венгляр, що то є українець? Шая Венгляр сказав йому: — Українець то такий бідак, що десь вже там скраю за селом мешкає, а ви, прецінь, господар в середині села, та де ж Ви українець! Я б його до суду подів за таку образу.

Тарнавський завершує розповідь такими словами: «Це свідчить, що назва українець в тих часах (рік 1897-й) ще многим навіть не була знана».

Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота. — К.: Критика, 2006. — С. 133.

ЗАВДАННЯ ► Джерело 8

★ За якою ознакою пропонує Гнат Хоткевич ідентифікувати себе (Джерело 8)?

★ Як ви вважаєте, чи могла така думка бути опублікована в будь-якому офіційному друкованому виданні на українських землях у середині XIX ст.? Відповідь обґрунтуйте.

► 8. Міркування Гната Хоткевича

Край наш рідний, наша земля, на якій живемо, — це Україна, а тому й ми називаємося українці, от як у Франції-землі живуть французи, а у Германії — германці, а у Польщі — поляки; всякий народ по своїй землі прозивається. Правда, коли Росією правили петербурзькі царі, то вони бажаючи всіх поклонити під одне ярмо, веліли усім прозиватися «русскімі», але ми не «русскіє», і не «хахли», і не «малороси». А тільки українці, і рідний край наш. Наше «отечество» — Україна. І чи маленький, чи ти великий, чи ти хлопець, чи дівчина — з гордістю маєш називати себе своїм іменем.

Хоткевич Г. Історія України (до кінця XVI ст.): для молодшого та серед. шк. віку / Гнат Хоткевич. — К.: Веселка, 1992. — С. 12.

ДОВІДКА

Гнат Мартинович Хоткевич (1877–1938) — інженер, історик, композитор, мистецтвознавець, етнограф, педагог, театральний і громадсько-політичний діяч, художник.

Народився в Харкові. Через переслідування у 1906 р переїхав в Галичину, де перебував до 1912 р. У 1918 р. в Полтаві побачила світ перша частина «Історії України для шкіл вищих-початкових і середніх». З 1926–1932 рр. навчав гри на бандурі у Харківському музично-драматичному інституті. У 1928–1932 рр. — художній керівник Полтавської капели бандуристів. Під час політичних репресій 1937 р. був заарештований та засуджений до розстрілу за «участь у контрреволюційній організації». Реабілітований посмертно у 1956 р.

ЗАВДАННЯ ► Джерела 9–13

★ Перегляньте Джерела 9–13. Якою б могла бути відповідь осіб, зображених на світлинах та репродукціях, на запитання: «Хто ви?» Обґрунтуйте ймовірну відповідь.

★ Як ви вважаєте, хто із зображених осіб без вагань визначив би свою етнічну приналежність, а хто самоідентифікував би себе з певною соціальною групою?

*Художник В. А. Тропінін.
Портрет Устима
Кармелюка. 1820 р.*

[Електронний ресурс]. Режим
доступу: [http://www.museum.ru/
alb/image.asp?7741я](http://www.museum.ru/alb/image.asp?7741я)

► 9. Репродукція

► 10. Репродукція

*Художник
А. Монастирський.
Портрет козака
з шаблею. 1932 р.*

Режим доступу: [http://
uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D
0%B0%D0%B9%D0%BB:Kozak.gif](http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:Kozak.gif)

► 11. Фотодокумент

Повернення додому із синагоги.

Режим доступу : <http://www.lechaim.ru/ARHIV/185/goldin.htm>

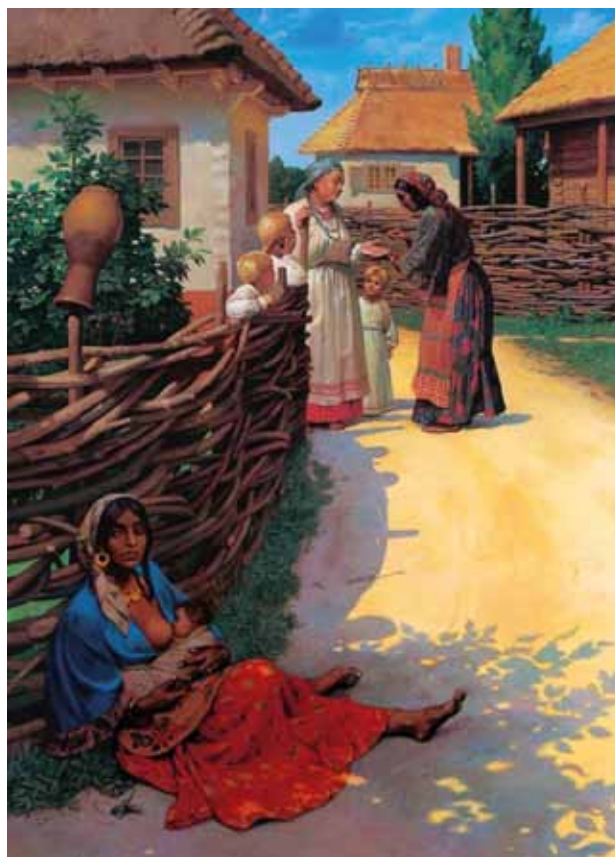
► 12. Фотодокумент

Делегація гуцулів у віце-прем'єра Казімежа Бартеля (1 березня 1927 р.)

Режим доступу : <http://joanerges.livejournal.com/798815.html>

► 13. Репродукція

*Художник
М. Безсонов.
Ворожка. 1996 р.*

Режим доступу: <http://gypsy-life.net/history15-2.htm>

